

INVENTARUL

național al elementelor vii de patrimoniu cultural imaterial (National Inventory of Active Intangible Cultural Heritage Elements)

I. Domeniul:

- Arte performative (Dansuri tradiționale)
- Practici sociale și evenimente festive

II. Elementul de patrimoniu cultural imaterial:

Jocul Fecioresc din România/Lad's Dances in Romania

Termen standard:

Jocul Fecioresc din România

Denumiri locale/regionale:

A Mutului, Apelul, Ardeleană feciorește, Bărbătesc, Bărbunc, Bătuta în trei, Bătută, Călușerul, Chimitelnicul, Feciorească, Fecioresc, Feciorește de bătă, Feciorește des, Feciorește rar, Haidăul, Rară, Roata feciorilor, Roata mare, Romana, Românește în ponturi, Rupta, Târnăveană, Târnăveancă, Tropotă, Soroc.

Areal de manifestare:

Jocul Fecioresc se practică în principal în Transilvania, unde îl regăsim în toate zonele etno-folclorice: Câmpia Transilvaniei, Valea Someșului, Valea Mureșului, Sudul Transilvaniei, Țara Năsăudului, Maramureș, Țara Oașului, Codru, Bihor, Țara Zarandului, Banat, atât în localitățile rurale, cât și urbane. Performerii acestui dans pot fi locuitorii din comunitățile rurale și copiii lor, dar și orășeni, dintre care mulți provin de la sate, dar au migrat în mediul urban în timpul comunismului, pentru a lucra în industrie.

Enumerăm mai jos localitățile rurale și urbane cele mai însemnate în care se practică frecvent *Jocul Fecioresc*: com. Bogdan Vodă (jud. Maramureș); com.

Bixad, orașul Negrești-Oaș, com. Socond, (jud. Satu Mare); com. Borod (jud. Bihor); satul Giurtelecu Șimleului - com. Măeriște, (jud. Sălaj); satul Cerghid - com. Ungheni și satul Chimitelnic - com. Singer (jud. Mureș); satul Băgău - com. Lopadea Nouă (jud. Alba); com. Romos, satul Orăștioara de Jos - com. Beriu și satul Boiu - com. Rapoltu Mare (jud. Hunedoara); com. Monor și Șieut (jud. Bistrița-Năsăud); satul Ticușu Nou com. Comana și com. Rupea (jud. Brașov); orașul Agnita (jud. Sibiu); com. Orțișoara și orașul Lugoj (jud. Timiș); satul Dretea - com. Mănăstireni, satul Sopor de Câmpie - com. Frata, satele Corușu, Popești, Mera - com. Baci, satul Bunești - com. Mintiu Gherlii, com. Aluniș, satele Valea Drăganului și Morlaca - com. Poieni, com. Ceanu Mare, com. Tritenii de Jos, satul Urca - com. Vișoara, com. Bonțida, com. Sic, orașul Gherla, Câmpia Turzii, Turda și Cluj-Napoca (jud. Cluj), în total 38 de localități.

Descriere sumară:

Cu toate că jocurile feciorești, luate în parte, diferă de la o zonă folclorică la alta, ele au multe trăsături comune care le individualizează în raport cu alte tipuri de jocuri bărbătești din spațiul românesc.

Astfel, jocurile feciorești sunt jucate de feciori, de tineri căsătoriți și chiar de bătrâni.

La început, prin *Jocul Fecioresc* se făcea „apelul” (chemarea „jucăușilor”/ a celor dornici de dans) la joc.

Necunoașterea lui știrbea foarte mult din prestigiul celui în cauză, iar o greșală era penalizată: incompetentul trebuia să plătească băutura celorlalți feciori din joc. Cu timpul, divertismentul rezultat din întrecerea între flăcăi a devenit principala funcție a *Jocului Fecioresc*. În prezent, putem afirma că acest joc este un fel de

promenadă a feciorilor, o încălzire a lor pentru ceea ce va urma. Practic, *Jocul Fecioresc* era întotdeauna primul dintre jocuri.

Jocurile feciorești sunt jocuri de mare virtuozitate, în care elementele plastice și ritmul se îmbină armonios. Toate cuprind sărituri, bătaii, bătaii în contratimp,

bătaii în pinteni, iar una din caracteristicile care le diferențiază net de celelalte jocuri bărbătești din țara noastră este tehnica de lovire a segmentelor picioarelor cu palma. Acestor mișcări li se spune, în general, ponturi (o idee coregrafică proprie). Un *pont Fecioresc* cuprinde o serie de mișcări bine precizate, care se încheie cu o mișcare finală – concluzie (*cheie*). Când aceste ponturi se joacă în grup, ele sunt alternate cu așa-zisele plimbări – mișcări mai simple (de obicei executate în deplasări laterale). *Plimbările* se fac din necesitatea de odihnă după ponturi, care cer un mare consum de energie. În toate aceste jocuri, dansatorii nu sunt prinși unul de celălalt, fie că sunt dispuși în coloană, în semicerc, cerc ori repartizați liber în spațiu. Lipsa legăturii directe între jucători dă posibilitatea individului să acționeze mult mai independent decât la oricare alt joc bărbătesc din România. Strigăturile, mai ales cele la comandă, nelipsite în dansurile din Transilvania, vin să întregască și să sublinieze acest conținut cinetic. De remarcat că numai în plimbări se strigă, pentru că ponturile sunt mai grele și solicită toată energia dansatorilor. Jocurile feciorești sunt executate în ceată, fiind până la o oarecare limită o îmbinare dintre dansurile solistice cu caracter de întrecere și cele de grup, dar rezervând mâinilor un loc important în exprimarea coregrafică. Tehnica de lovire cu palmele pe segmentele picioarelor, ca o caracteristică esențială, este atestată documentar din secolul al XVIII-lea.

Termenul de „ceată”, pentru a-i denumit pe executanții *Jocului Fecioresc*, este justificat prin aceea că, într-o arie mai largă, cea mai mare parte a dansurilor din această categorie este strâns legată de ceata feciorilor, ceata călușarilor sau chiar și a mascaților. Dispunerea dansatorilor în cadrul formației de ceată cunoaște forme multiple: cerc, semicerc, șir, linie sau flanc.

În anumite împrejurări, la petreceri și nunți, jocurile feciorești sunt executate și individual, sub formă de întrecere. Mai mult, bunii jucători au figurile lor, care sunt care de care mai dificile, pentru a nu putea fi imitate de ceilalți. În execuția lor, aceste jocuri au căpătat un caracter organizat în cadrul jocului duminical și

al cetelor.

Jocurile fecioarești, după cum le caracterizează Constantin Costea în 1988, *sunt manifestări coregrafice de mare virtuozitate, în desfășurarea cărora plastica mișcărilor și ritmul se îmbină organic în forme aproape desăvârșite. Ele cuprind o largă gamă de mișcări cu caracter athletic care incumbă o armonie somatică (întregul corp în mișcare coordonată) aproape perfectă: sărituri mari, flexiuni adânci, diferite bătăi pe sol, bătăi în pinteni, elemente acrobatice, toate acestea executate cu amplitudine mare.*

În stabilirea tipurilor de „Fecioarec” un rol important îl au: aspectele morfologice, aspectele spațiale, temporale (structura metro-ritmică – felul cum se țese mișcarea pe muzică), uneori ținuta, tehnica de joc, unele grupări de elemente tehnice specifice fiecărui tip în parte și elementele dinamice, deoarece în dans,

ca și în natură, mișcarea, ritmul și forța sunt legate în mod organic și nu pot fi despărțite.

Documentele cu privire la trecutul istoric al *Jocului Fecioarec* cuprind diferite însemnări făcute de călătorii străini care au vizitat țara sau diferite mențiuni cu caracter ocazional, începând

din sec. al XVI-lea.

Cele mai vechi jocuri fecioarești sunt cele care se desfășoară în cerc, cu mers în sensul invers acelor de ceasornic, după strigături la comandă, jocuri cu bătă, care au un conducător (vătaf) – cel mai bun dansator, iar jocurile sunt neconcordante cu melodia.

În alte descrieri, *Jocul Fecioarec* apare ca joc solistic bazat pe sărituri, lăsări pe vine, iar uneori dansatorii au și săbii în mână.

Iată o primă descriere a unui joc asemănător cu acelea fecioarești, făcută în 1543, de Stelian Gherlach, într-un jurnal de călătorie: *coborând din cetate (e vorba de cetatea Poszoni) am privit la jocul românesc. Jucătorul își mișcă brațele într-un mod ciudat, își ridică când mâna, când piciorul, uneori umbla drept, apoi se pleacă la pământ și orice pas sau săritură făcea, le însoțea cu strigături, dacă se oboșea chema pe cel mai de aproape ca sa-i ia locul.*

În anul 1622, istoricul maghiar Nicolay Isthvánfi face o altă descriere a unui

Joc Fecioarec din Transilvania, relatând despre *Jocul ciobănesc ardelenesc* dansat de poetul Balassa Balint la curtea împăratului Rudolf al II-lea, cu ocazia încoronării acestuia la 25 septembrie 1572. În majoritatea documentelor, începând cu mențiunea scriitorului maghiar P. Melius la 1567, denumirea cea mai frecventă a acestui tip de joc este *haidutanc (dans haiduc)*.

În secolul al XVII-lea, în Imperiul austro-ungar încep recrutări masive. Pe lângă mijloacele de constrângere obișnuite, pentru ca tinerii să fie mai ușor atrași în armată, se folosește și sistemul de recrutare cu joc. Această manifestare cu caracter ceremonial a luat numele de *Werbunc*, de la cuvântul german *Werbung* (recrutare). În cadrul *Werbuncului*, fiecare naționalitate a imperiului executa jocurile sale bărbătești specifice.

Într-un document românesc din Banat, datând din secolul al XVII-lea, găsim numele a două dansuri românești, dintre care unul, *Epureasca* (menționat și

în latinește: *Saltus haidonicus*), se presupune a fi o formă de *haidu tanc*. Pe Valea Mureșului, se găsește și astăzi un joc numit *Haidău*, termenul putând fi explicat prin moștenirea numelui inițial al dansului pe cale orală. În forma actuală, el este jucat și cu fete, fiind compus din trei părți: *Ponturi* (figuri bărbătești),

Purtată cu fete și Ponturi cu sprijin.

În cartea sa din 1781, *Die Geschichte des Transalpinischen Daciens*, Joseph Sulzer dă o descriere amănunțită a unor jocuri numite de el *ardelenești mocănești* sau *cătănești*: *Aproximativ șase sau mai mulți tineri sau ciobani, sprijiniți pe bățele lor, sar peste ciomege, executând în același tempo anumiți pași ritmici grei, care par a nu corespunde cadenței, sărind în cerc fără să-și dea*

vreodată mâinile și scoțând din când în când din pieptul lor un chiot.

O descriere a *Jocului Fecioresc* din comuna Șona apare la A. de Gerando, în cartea sa *La Transilvanie et ses habitants* (Paris, 1845). Autorul consideră acest joc foarte „sălbatic” și reține că are mai multe părți: prima este o plimbare a perechilor în cerc, încheiată cu trecerea fetelor pe sub mână, iar a doua este formată din ponturi feciorești executate în centrul cercului. În timpul acesta, fetele, ținându-se de mână, execută o plimbare în cerc. Ultima parte este o învârtită rapidă a perechilor, în care fata execută piruete singură sau pe sub mâna băiatului.

La mijlocul secolului al XIX-lea, pe fondul emancipării naționale, cărturarii ardeleni încep să aibă preocupări de etnografie și artă populară. În acest context, se compun dansuri de salon pe motive coregrafice populare: Romana, Banul Mărăcine, Bătuta sau Romanul, ultimele două fiind creația lui Ștefan Emilian (Romanul a luat naștere în 1851, pe baza figurilor învățate de autor de la doi călușari din Lunca-de-Arieș, Ion Călușarul și Ștefan Cicudeanu). Toate aceste dansuri de inspirație populară, dar născute în salon, au pătruns cu timpul (mai ales prin învățători) în *Hora satului*, ajungând să se integreze în repertoriul sătesc.

În secolul al XX-lea, *Jocul Fecioresc* este discutat pe larg de G.T.Niculescu-Varone (*Jocuri românești necunoscute*, 1930) și C. I. Flințiu (*Coregrafie românească*, 1936). Contribuțiile cele mai recente sunt semnate de Anca Giurchescu și Sunni Bloland (1995) și Zamfir Dejeu (2000). În prezent, experții etnocoreologi caută, cu ajutorul informațiilor luate în special de la bătrâni, să stabilească, pe cât posibil, drumul pe care l-au parcurs jocurile de tip Fecioresc în ultimii 80-100 de ani. Acest lucru este posibil și prin analiza structurală a lor la modul general și/ sau particular astfel încât însușirile comune să permită formularea unor concluzii stilistice.

Practicanți:

Bărbați, feciori și copii. În practicarea jocului, se observă o îmbinare între jocurile solistice cu caracter de întrecere și cele de

grup (de ceată). Termenul de „ceată” este justificat prin aceea că, în anumite localități din aria lor de răspândire, cea mai mare parte a dansurilor din această categorie este strâns legată de ceata feciorilor, ceata călușarilor sau chiar și a mascaților. Cetele au un număr variabil de membri.

Categorie de vârstă:

Între 5 și 70 de ani

Sexul:

Masculin

Categorie socioprofesională:

Diverse categorii socioprofesionale

Naționalitatea:

Români, maghiari, rromi

Starea actuală a elementului:

În prezent, *Jocul Fecioresc* se practică în toate localitățile din Transilvania. Fiecare localitate, oricât de mică, își are „jucăușii” ei și muzicanții ei. Mai mult, în localitățile unde se mai face jocul duminical și de sărbători - sudul Transilvaniei, Țara Năsăudului,

Maramureș, Oaș - *Feciorescul* este învățat și de copiii care asistă la joc. De asemenea, atât copiii, cât și maturii sunt organizați în grupuri folclorice și participă la diferite activități culturale, locale, județene și chiar naționale. La oraș, unele ONG-uri se ocupă de inițierea unor manifestări de dans popular de tip „Hora satului”. Ungurii organizează în timpul verii, tot prin ONG-uri, cursuri de dans tradițional. Rromii învață jocul în mod spontan.

Jocul Fecioresc din Transilvania este valorificat și de ansamblurile profesioniste din toată România.

La Cluj-Napoca există un *Festival al Jocului Fecioresc din Transilvania*, care

se află la a 29-a ediție (vezi Festivalul jocului Fecioresc din Transilvania, Cluj-Napoca – 1991, „Anuarul Arhivei de Folclor” VIII-XI, 1987-1990, pag. 293-297)

Măsuri de salvagardare/protejare:

1. Cadru legislativ

Prin Ordinul de Ministru nr. 2436/8.07.2008 se aprobă Programul național de salvagardare, protejare și punere în valoare a patrimoniului cultural imaterial, iar prin Ordinul de Ministru nr. 2491/27.11.2009, Regulamentul de acordare a titlului de Tezaur Uman Viu.

Comisia Națională pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial, subordonată Ministerului Culturii și Patrimoniului Național, a realizat primul volum al *Repertoriului Patrimoniului cultural imaterial din România*, publicat în ediție bilingvă, română-franceză, în 2009, reeditat în 2012 și cuprinzând referiri la diferite variante ale *Jocului Fecioresc* (vezi cap. *Folclor coregrafic*).

2. Contribuția instituțiilor

Institutul „Arhiva de Folclor a Academiei Române”, Cluj-Napoca, Universitatea București, Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”- Academia Română, Muzeul Național al Țăranului Român, Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”, Muzeul Etnografic al Transilvaniei, Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, Centrele Județene pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale din județele Cluj, Bistrița-Năsăud, Sălaj, Maramureș, Satu Mare, Bihor, Alba, Mureș, Sibiu, Hunedoara au colaborat pentru actualizarea datelor din arhive cu privire la Jocul Fecioresc din Transilvania, realizând cercetări de teren, în parteneriat, în mai multe localități din toată Transilvania, în perioada 1988 - 2013.

Institutul „Arhiva de Folclor a Academiei Române”, Cluj-Napoca, a organizat conferințe despre *Jocul Fecioresc* din Transilvania, iar cercetătorul Zamfir Dejeu a publicat în anuarul Institutului un studiu despre *Feciorescul des*, jucat de

români, unguri și țigani. Acest studiu a fost susținut în anul 2007 și în cadrul simpozionului ICTM ce a avut loc la Cluj-Napoca. Un alt studiu important este și *Feciorește-românește, un dans distinct din zona Huedin-Cluj*, semnat, de asemenea, de Zamfir Dejeu („Anuarul Arhivei de folclor”, tom XII-XIV, Cluj-Napoca, 1993 pag. 246- 256).

3. Contribuția organizațiilor nonguvernamentale

Asociațiile folclorice *Tradiții și Someșul Napoca* organizează lunar, în zile în care nu se ține post, „Jocul duminical” unde se joacă toate tipurile de Fecioresc. Asociația Culturală „Junii Cetății” Rupea - județul Brașov, Fundația Culturală *ETHNIKA* - Lopadea Nouă - județul Alba, organizează vara cursuri de dans tradițional.

4. Contribuția comunităților și a indivizilor

În cadru familial, *Feciorescul* se moștenește de la părinți și bunici. Există familii cărora li se duce vestea că sunt familii de „mari jucăuși” și astfel acest joc, ca și altele de fapt, se perpetuează.

În unele localități, comunitățile au colaborat foarte bine cu experții în patrimoniu cultural imaterial de la Institutele de cercetare și Centrele județene pentru promovarea și conservarea culturii tradiționale.

Astfel, cercetătorul Zamfir Dejeu de la Institutul „Arhiva de folclor a Academiei Române” Cluj-Napoca, expert etnocoreolog, a cercetat *Jocul Fecioresc* din Transilvania, l-a inventariat, l-a arhivat, l-a descris cu toate tipurile lui, în funcție de ritm și tempo, l-a notat în sistemul Romanotation și Labanotation și l-a publicat în volumul *Dansuri tradiționale din Transilvania (Tipologie)*, având ca anexă un DVD.

Au contribuit la această inventariere și primarii localităților reprezentative pentru *Jocul Fecioresc* (menționate mai sus), cadrele didactice, preoții și cei mai buni „jucăuși” care au avut și au un rol important în menținerea *Feciorescului*, contribuind astfel la menținerea tradiției locale moștenite de fiecare.

5. *Măsurile de salvagardare/ protejare preconizate* includ:

- modernizarea arhivelor naționale de folclor și etnologie cu privire la *Jocul Fecioresc*
- continuarea anchetelor de teren pentru actualizarea informației cu privire la *Jocul Fecioresc*
- constituirea unei baze naționale de date cu regiunile și localitățile reprezentative pentru anumite tipuri de *Fecioresc*
- organizarea de colocvii între specialiști pe tema valorii dansului tradițional
- elaborarea și publicarea de studii de specialitate despre *Jocul Fecioresc* din România.

Colectarea datelor, implicarea comunității și consimțământul:

Autoritățile publice au fost de acord cu propunerea de candidatură a *Jocului Fecioresc* din România pentru Lista Reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al UNESCO

și s-au semnat acorduri oficiale cu primăriile comunelor reprezentative și cu asociațiile culturale nominalizate pentru practicarea *Feciorescului*. Membrii comunităților recunosc viabilitatea *Jocului Fecioresc* și valoarea acestuia ca parte a patrimoniului cultural imaterial local și, ca atare, sprijină și inițiază acțiuni de conservare și promovare a variantelor locale ale jocului. Astfel, ei au participat la conferințele și *training*-urile organizate de diverse instituții în cadrul procesului de nominalizare, identificând caracteristicile și trăsăturile locale și actuale ale *Jocului Fecioresc*.

Observații:

Jocul Fecioresc din România este propus pentru înscrierea pe Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial UNESCO pentru sesiunea 2015.

Completat:

Numele si prenumele:

1. Dr. Zamfir Dejeu cercetător științific I la Institutul „Arhiva de folclor a Academiei Române” filiala Cluj-Napoca
2. Dr. Ioana-Ruxandra Fruntelată, Conf. univ., Departamentul Studii Culturale, Facultatea de Litere, Universitatea din București.

Data:

14 octombrie 2013

